

440

**Kognitywny obraz PRAWDY i KŁAMSTWA
w paremiach litewskich**

Irena Snukiškienė

Szczególne znaczenie przysłów w badaniach kulturowych

- J. Obelkevich: „W których tekstach słyszymy język ludzi prostych, który dotarł do nas z czasów, gdy większość mieszkańców była niepiśmienna?” (Obelkevich 1994: 211-218)
- W. Zmarzer: „Przysłowia [...] mają doniosłe znaczenie, ponieważ właśnie aforystykon ludowy jest niezawodnym świadectwem kultury etnicznej, utrwała on jej treści ze wszystkimi niuansami i w różnych odniesieniach.” (Zmarzer 2010: 174)

Przysłowia są ważnym źródłem przy rekonstrukcji JOS

- 1) Są integralną częścią życia narodu.
- 2) Przysłowia – ustabilizowane, powtarzające się teksty, zawierające informacje o tym, jak dana społeczność postrzega świat, jakie ma wartości.
- 3) Przysłowia, ponieważ są powtarzane i przekazywane z pokolenia na pokolenie, utrwalają stereotypy i konotacyjne znaczenia słów.

Źródła:

- Kartoteka przysłów Instytutu Literatury Litewskiej i Folkloru
- Internetowa baza przysłów *aruodai.lt*
- Zbiór litewskich powiedzeń okolicznościowych *Vilką minim, vilkas čia* ('O wilku mowa')

Analizą zostały objęte też następujące przysłowia z wyrazami: *netiesa*, *neteisybė* ('nieprawda'), *melagystė* ('kłamstwo, kłamliwość'), *melagis* ('kłamca'), *meluoti* ('kłamać').

Opozycja PRAWDY i KŁAMSTWA

tiesa – šviesa, melas – ugnis ('prawda - światło, kłamstwo – ogień')

geriau bloga tiesa negu geras melas ('lepsza zła prawda niż dobre kłamstwo')

melui šnekant, teisybė patylomis ašaras laisto ('kiedy kłamstwo mówi, prawda cicho łzy leje')

Metafora: KRZYWY-PROSTY

Prosty – prawda i poprawne zachowanie

Krzywy – kłamstwo i zło społeczne

Etymologia: tiesa (prawda), tiesus (prosty), тешить

Suktas vyras tiesaus žodžio nebegirdi ('krzywy mąż prostego słowa nie słyszy')

Kumpas medis prie tiesaus nepritinka ('krzywe drzewo do prostego nie pasuje')

PRAWDA porównywana do innych cnót:

Światło, złoto, słońce:

Tiesa už auksą brangesnė ('prawda jest droższa niż złoto')

Tiesa – gyvenimo šviesa ('prawda jest światłem życia')

Tiesa už saulę šviesesnė ('prawda jest jaśniejsza niż słońce')

Wartość moralna. Dobro:

Geras žodis su tiesa nesilenkia ('dobre słowo z prawdą się nie mija')

Wartość społeczna. Praca, solidarność:

Darbą mokėk, teisybę mylėk ('pracę umiej, prawdę kochaj')

Vienybė, o dar teisybė – mūsų galybė ('jedność i prawda – nasza siła')

PRAWDA jest wieczna i zwycięska

Viskas keičiasi, tik teisybė lieka ('wszystko się zmienia, pozostaje tylko prawda')

Teisybė ugnyje nedega, vandenyje neskęsta ('prawda nie płonie w ogniu, nie tonie w wodzie')

KŁAMSTWO jest związane z wielomównością, język jest kłamcą

Daug kalbėdamas sumeluosi ir nenorėdamas ('wiele mówiąc kłamiesz i niechcący')

Kas daug šneka, daug ir meluoja ('kto dużo mówi dużo, ten i kłamie')

Uždaryk savo melagį dvejomis durimis ('zamknij swego kłamcę za dwoma drzwiami')

Liežuviui dveji vartai: kad neužčiaupsi lūpomis, užkąsk dantimis ('język ma dwoje drzwi: jeśli nie przymkniesz go ustami, przygryź zębami')

KŁAMSTWO jest związane z KRADZIEŻĄ

Ar melagis, ar vagis – abudu lygūs ('kłamca i złodziej – obaj są równi')

Melagis ir vagis – tai abudu broliai ('kłamca i złodziej – obaj są braćmi')

Jaunas – melagis, senas – vagis ('młody – kłamca, stary - złodziej')

Opozycja *swój-obcy* w PRAWDZIE i KŁAMSTWIE

Šią gadynę pas žydą ir čigoną teisybę rasi ('w tych czasach u Żyda i Cygana prawdę znajdziesz')

Lenko tiesą velnias raistuose jodo ('na prawdzie Polaka diabeł w rojstach jeździ')

Nerasi teisybės pas žydą ('nie znajdziesz prawdy u Żyda')

Cigono amatas meluoti ('Cygana rzemiosło - kłamstwo')

KŁAMSTWO jest diabelskie

Melagystė – peklos vaikas ('kłamstwo jest dzieckiem piekła')

Melagis – velnio brolis ('kłamca jest bratem diabła')

PRAWDA jest jedna, KŁAMSTWO może być częściowe, mierzone i różne.

Pusė teisybės – melas ('pół prawdy - kłamstwo')

Melas melui nelygu ('kłamstwo kłamstwu nierówne')

Tūkstantis kelių veda į paklydimą, o į tiesą – tik vienas ('tysiąc dróg prowadzi do zguby, i tylko jedna do prawdy')

Primeluoti devynias bačkas ('nakłamać dziewięć beczek')

PRAWDA i KŁAMSTWO zmieniają miejsce w skali wartości:

Sprzeczność:

Ir velnias kai kada teisybę pasako – Ir pas Poną Dievą nēr teisybės;

(‘i diabeł czasami prawdę powie – i u Pana Boga nie ma prawdy’)

Su teisybe netoli tenueisi – Su teisybe visą pasaulį pereisi

(‘z prawdą nie zajdziesz daleko – z prawdą cały świat przejdiesz’)

KŁAMSTWO – bardziej atrakcyjne niż prawda, może być usprawiedliwione

melas atjoja ant balto žirgo, o tiesa ateina pėsčiomis ('kłamstwo na białym koniu jeździ, a prawda pieszo chodzi')

kreivas kelias iš tiesaus juokiasi ('krzywa ścieżka z prostej się śmieje')

sopulys ir nekaltą priverčia meluoti ('ból i niewinnego zmusza kłamać')

meluok ir save vaduok – tai būsi vyras ('kłam i ratuj się - będziesz mężczyzną')

nemelavęs nebūsi teišus ('nie będziesz miał racji, kiedy nie będziesz kłamał')

nemeluosi – neparduosi ('nie będziesz kłamał - nie sprzedasz').

PRAWDA nie zawsze jest sprawiedliwa

turtuoliui tiesa nereikalinga ('bogaci nie potrzebują prawdy')

pinigas ir netiesą tiesa paverčia ('pieniądz i nieprawdę w prawdę zamienia')

kieno kumštis kietesnis, to ir tiesa ('kto ma twardszą pięść, ten ma prawdę')

kas turi jėgą, tas ir tiesą ('kto ma siłę, ten ma prawdę')

auksas už tiesą brangesnis ('złoto jest droższe niż prawda')

PRAWDA jest nierozsądna, bolesna i niebezpieczna

tik kvailas ir mažas tiesą tepasako ('tylko głupi i mały mówi prawdę')

geriau liežuvį skaudžiai prikąsti, negu ponui tiesą pasakyti ('lepiej jest boleśnie ugryźć się w język, niż panu powiedzieć prawdę')

glostyk šunį, bet ne prieš šerstį, kalbėk tiesą ponui, bet prieš mirtį ('głaskaj psa, ale nie pod sierść, mów prawdę panu, ale przed śmiercią')

kartais ir tiesa užmuša žmogų ('czasami i prawda zabija człowieka')

tiesą j akis drožti / rėžti ('prawdę w oczy wyrżnąć')

KŁAMSTWA i PRAWDY nie da się ukryć

melo maišo nesuriši ('kłamstwa nie zwiążesz w worku')

tiesa nakties nebijo ('prawda nocy się nie boi')

tiesa kaip saulė – delnu neuždengsi ('prawda jak słońce - nie zakryjesz dłonią')

melagio ausys kruta, kabalduoja ('uszy kłamcy się ruszają')

melagio akyse kobinukai ('kłamca w oczach ma haczyki')

nemeluok, liežuvis plaukais apaug ('nie kłam, będziesz miał włochaty język')

Obraz PRAWDY w litewskich paremiach:

Prawda – cnota przeciwstawna kłamstwu, której należy przestrzegać. Jest tylko jedna i niepodzielna; zawsze oczywista. Jednak prawdę należy traktować z ostrożnością, ponieważ nie zawsze jest ona sprawiedliwa (zwłaszcza gdy chodzi o pieniądze lub siłę), może być niebezpieczna lub niemądra, często nieatrakcyjna. Często jest personifikowana.

Obraz KŁAMSTWA w litewskich paremiach:

Kłamstwo jest przeciwieństwem prawdy, poważnym złem, którego należy unikać. Kłamstwa mogą być bardzo różne, może ich być wiele, kłamstwo można zmierzyć, może być lepsze lub gorsze. Kłamstwo najczęściej jest bardziej atrakcyjne niż prawda, ale jego nie da się ukryć, prędzej, czy później wyjdzie na jaw. Kłamanie w życiu jest konieczne, aby uciec od trudnej sytuacji. Często jest personifikowane.

U4U

Dziękuję za uwagę!